

קובץ
הערות וביאורים

בלקו"ש, בנגלה ובחסידות

שמיני
גליון ל (רפא)

יוצא לאור ע"י

תלמידי בית המדרש דמוסד חינוך אהלי תורה

417 טראַי עוועניו • ברוקלין, ניו יאָרק

שנת חמשת אלפים שבע מאות ארבעים וחמש לבריאה

בס"ד עש"ק פ' שמיני השנה תהא שנת מלך המשיח

ת ו כ ן ה ע ב י נ ל ם

ה ג ש " פ

כרפס - בצל ג

ל ק ו ט ל ש ל ח ו ת

תענית בכורות בע"פ שחל בשבת (גליון) ד

ר מ ב " ם

יעלה על הדעת למעליותא ו

הערות ומ"מ על הקדמת הרמב"ם ו

האם הכל הזקן 'נור' עקיבא) ה'י' חוטב עצים י

בענין הנ"ל י

תיקונים ברמב"ם מהדו' קאפח יא

נ ג ל ה

תענית חלום (אדה"ז הביא דוגמאות שאינם מתאימים -

למצואות) יא

ש ל ח ו ת

דח' הוא ממציא לשון הנה יג

ש ו ב ו ת

הערות בספר המפתחות לספרי כ"ק אדמו"ר מהר"ש יד

ה ג ש " פ

א. איתא בהגדה של פסח - מכ"ק אדמו"ר שליט"א: (קה"ת תשל"ט - עמ' ז'): "הכרפס... אנו נוהגים ליקח בצל (או תפוח אדמה). ועיין מ"א סתע"ג ס"ד ובאחרונים" עכ"ל.

מבואר מזה שכ' בסוגריים, דתפוח אדמה לוקחים כשארין בצל, אבל בצל עדיף מכל:

[עי' בס' "וויגד משה" (סי' יז אות ג'-ט') שמביא באורך המנהגים שלוקחים לכרפס: "פעטרעזילן", "צעללער", "צנון", "קרויט" וכו'].

ועי' כאל"י רבה (סתע"ג ס"ק כז) שכתב בשם מהרי"ל: "ובשלא הי' מוציא כרפס הי' לוקח קפלוט הנקרא לאורך דנאכל כמות שהוא חי כמבושל וראוי לברך עליו בפח"א, ולא נטל שום או בצל משום ריחן", עכ"ל.

ונראה לבאר דלמה יש עדיפות בבצל דוקא. - דהנה תקנת חכמים לאכול כרפס בטיבול במי מלח או בחומץ הוא "כדי להתמי' את התינוקות שיראו שינוי שאוכלין ירקות בטיבול, שאין דרך לאכלם קודם הסעודה בכל ימות השנה, וישאלו על שינוי זה" עכ"ל אדה"ז בתל' פסח (סתע"ג ס"ד). - ועי' פסחים קיד, ב. ורש"י רשב"ם ע"א שם.

והנה בענין הטיבול השני של מרור איתא בפסחים (קטו ריש ע"א) "אמר רב פפא שמע מינה האי חסא צריך לשקועי' בחרוסת, משום קפא" עכ"ל - ומבואר שם פרש"י ורשב"ם, ד"קפא" הוא "ארס, שחזרת יש בו ארס כדרך חבצלים" עכ"ל,

ולפי"ז מסתבר לומר שעדיף לקחת לכרפס ירק שבעצם זקוקה לטיבול כמו בצל (מפני "קפא") מאשר שאר מיני ירק שבעצם לא זקוקים לטיבול כלל,

ועפי"ז יומתק בלשון אדה"ז (סתע"ג ס"ד) שכתב: "שיראו שינוי שאוכלין ירקות בטיבול שאין דרך לאכלם קודם הסעודה בכל ימות השנה" - דמשמע שהשינוי הוא אך ורק בזה שאכלם קודם הסעודה, אבל אין כאן שינוי (נוסף) לטבול ירק כזה במי מלח שבעצם אינה זקוקה לטיבול.

והגם "שהקפא זה אינו מצוי בינינו", יש שמיישכין חמנהג לטבול מרור בחרוסת "משום מצוה שהוא זכר לטיט" (שו"ע אדה"ז סתע"ה ס"א) - י"ל עד"ז גבי כרפס, שנשאר המנהג לטבול בצל במי מלח וכו' "כדי להתמיה את התינוקות" (הגם שעתה אין הבדל בזה בין בצל לשאר ירקות).

ועי' ב"ויגד משה" הנ"ל (אות ח'): "הרבה נוהגין ליקח

בצל, כן כתב ביסוד ושורש העבודה פרק ד', על כרפס יזמין עלי בצלים, וכן ה'ל' מנהג אא"ז הגח"ח בעמח"ס באר יהודה ז"ל עכ"ל ועי"ש שהביא מ"ש אד"ש בהגדה.

[בענין בצל שכתב ביסוד ושורש העבודה הנ"ל, משמע לכאוי שלוקחים בצל ירוק - "עלי בצלים", ושמעתי מכמה אנ"ש שלוקחים אמנם בצל ירוק, אבל נדמה שלוקחים בצל רגיל וצריך בירור מה עדיף.]

חרב ישכר דוד קלויזנר
- נחלת הר חב"ד -

ל ק ו ט י ש י ח ו ת

ב. בהגליון דפ' צו שבת הגדול (כ"ז (רע"ח)) כתבתי להעיר על (הערה 9 שב) לקו"ש חלק טו"ב חשיחה דערב פסח וע"ש והוספתי להקשות בהגליון דחג הפסח (כ"ח(רע"ט)) ואחרי כל השקו"ט עוד לא תרצנו שם ועי"ש.

וכל הקושיא מיוסד על ההלכה הפסוקה דכתב המחבר, (וכן סובר גם הרמ"א בין לפי המג"א ובין לפי חבית מאיר וכמ"ש שם) בחאו"ח סי' תקס"ח סעי' א' ועי"ש.

וחקושי' היא עוד יותר, כי הרי כ"ק אד"ש גופא מביא להלן בחשיחה הנ"ל בהערה 17 את דברי השו"ע וזלה"ק: ועפ"ז מתורץ בפשטות זה שהתענית נפקע ע"י חסיוס (ומותר לאכול כל היום) - אף דמי ששכח ואכל בתענית ציבור משלים התענית (או"ח ר"ס תקס"ח), וכשקו"ט האחרונים עכ"ל, ומ"מ בהערה 9 לא הביא כלל הלכה זו.

ונראה לבאר דברי הערה הנ"ל בין בסברא ובין בקרא וכדלהלן, והיינו: דקרוב מאד לומר דגם בתענית שנקבע יומו דוקא על יום זה וכו', מ"מ יש בזה ב' דרגות (ועפ"ז במילא מסתעפות הלכות שונות), יש תענית שלכתחילה נקבע על יום זה וכן הוא בכל שנה ושנה ע"ד משל בתענית ציבור דצום הרביעי ותוא ב"ז תמוז הרי מלכתחילה תקנו התענית על שבעה עשר בו (מיום בית שני עי' ר"ה י"ח ע"ב (ח"י): ובתוסד"ה זה וכו' ועי' במתני' תענית (כו':) חמשה דברים), וכ"כ הת"צ בד"כ, או בתאריכים קבועים וידוע או בכאו"א בזמנו עד"מ ימי היארציט או חתן והכלה ביום חופתם (עי' רמ"א באה"ע (סי' ס"א) ובשנ"ת מהר"י ברונא (סי' צ"ג) (מהר"ם מינץ (סי' קי"ט) ואיכ"מ) וכיוצ"ב, ועל כגון דא נאמר ונפסק הא דכתב המחבר (בסי' תקס"ח ס"א) דאם אכל בשוגג או כיוצ"ב דמשלים התענית ואי"צ להשלים ביום אחר. ובכגון זה מיירי גם המגו אברהם (בס"ק

ד'), אבל היכא דמלכתחילה יום התענית ה' צ"ל ביום פלוני ומצד איזה טעם נקבע להקדים (או לאחר), אז י"ל דאם משום איזה סיבה לא צם ביום זה צריך לצום עכ"פ ביום שהיו צריכים להתענות מלכתחילה, ובנדו"ד.

הרי בער"פ שחל בשבת כמובן יום הכי קרוב לער"פ הוא ביום שישי והיינו עש"ק אלא דהיות דאין קובעים מלכתחילה תענית על עש"ק (עי' הנסמן בהע' 2) ע"כ קבועה (לפי צד השני דאליב' מיירי עתה) על יום חמישי ובנדון זה הרי לא פסק ולא כתב אף פעם המחבר והרמ"א דאם משום איזה סיבה שתהי', לא צם ביום שנקבע לא יצטרך לצום ביום שהוא ה' לכאורה יותר מתאים להתענות בו, וע"כ אף שקבועה ביום חמישי אבל היות שבפועל לא התענה חוזר הדין דיצום עכ"פ ביום שישי, כי סוכ"ס גם ביום ו' מותר להתענות אלא דלכתחילה לא קבעינו לרבים ת"צ על יום זה וכמו ההלכה בפירוש בנוגע לתענית אסתר (בסי' תרפ"ו), וע"כ מוסיף כ"ק אד"ש בהערה 9 ביאור חדש למה

לא יצטרך לצום ביום חמישי משום: מכיון שי"א (שו"ע סת"ע שם) דבקביעות זו אין מתענים כלל - אי"צ להשלים לאחר זמנו ע"כ והיינו דטעם זה חזי לאצטרופי לההל בתענית וד"ל ופשוט. ומקור לזה (ואף שאין רא' לדבר אבל זכר לדבר עכ"פ) מהחידוש דין שהביא השדי חמד (באסיפת דינים מער' בין המצרים סי' ב' אות כ"ג) דמי שטעה ואכל ביום ט' באב שלא ידע שהיום ט"ב כתב באשל אברהם (המאסף) (בסי' תקס"ח) בשם שו"ת ב"ה ח"ב דיש לו להתענות יום עשירי וינהג בו חמשה עינויים אך יבטל מצות ציצית ותפלין אף שכתב המג"א דמי שלא התענה יו"ד בטבת אין לא תקנה דשאני הכא הואיל וזמן הראוי להתענות תשיעי ועשירי עכ"ל וע"ש עוד בביאור הדבר וכו',

ומכאן סמך לדברינו, דאף שקבעוה התענית על ט' באב דוקא ולא על י' באב ד"אתחלתא דפורענותא עדיפא" (תענית (כ"ט:), ועי' גם מגילה (ה':)) דרבי ביקש לעקור וכו' וידוע ע"ז דברי החת"ס בחאו"ח (סי' ל"ג) דע"י שהזדים שלטו בהמקדש יצא בזה לחולין ואיכ"מ), מ"מ היכא דלא צם הדר דינא דקובעין עכ"פ על יום העשירי דג"כ הוא יום ששייך הוא לתענית (עכ"פ), ולא דמי לשארי ת"צ דאם לא צם היום א"כ אם יתענה מחר הרי המחור אין לו שום קשר וכו' להמאורע של התענית, ופשוט,

ואף שיש לחלק בין הא דט' באב לנדו"ד אבל אין כדאי להאריך עוד בזה כי סוכ"ס זהו סברה פשוטה (ואמרינן ברי"פ שור שנגח (מ"ו:)) הא למה לי קרא סברה הוא וד"ל) ודברי כ"ק אד"ש פשוט.

ר מ ב " ס

ג. בההדרן על הרמב"ם ס"ט מבאר הלשון יעלה על הדעת שהוא למעליותא ומבאר שזה משמעות הלשון בכל מקום וצ"ע אם הוא דוקא ללשון הרמב"ם המדויק וראה לאדה"ז בשעה"ה"א בתחילתה וכי תעלה על דעתך וצ"ע איך אפשר לפרש למעליותא. ואולי שבא בהמשך להפסוק ו"ידעת היום" ולזה משתמש בלשון "דעתך" ברם לא מוכרח ללשון "תעלה" לשון של עלי' הי' מספיק ידמה בדעתו.

ועוד גם ברמב"ם כתוב, "לידע" שיש שם וא"כ בוודאי אין השאלה על הלשון ה"דעת" אלא יעלה וראה גם עמוד 10 בההדרן קושיא ג' שכותב שהי' צ"ל ואם "ידמה".

ואפ"ל שדוקא לאדה"ז מוכרחת לשון זה כיון שבא לחלק בין השבה ל"לב" ל"ידיעתו" וזה קושייתו וכי תעלה על דעתך שיש אלקים נשרה במים... שצריך להזהיר כ"כ והשבות אל לבבך ע"כ תינח על ידיעה בשכלו זקוק להזהרה שלא יטעה שיש אלקות הרבה, ברם אחר שברור בידיעתו שיש רק אלקים אחד מה שייטי שיזהירו עוד להשיב הדבר ללבבך, איזה פרטיבאחדות נתוסף בהשבה זו. ולפי"ז יש צורך להשתמש בלשון ידעה להבהיר שרק על השבה ללב תמיחתו.

ברכ עדיין טעון ביאור דכיון שלהרמב"ם מצות אמונה הוא גם בידיעה כמבואר בכ"מ וראה לקו"ש דלקמן.

ואף אהבת ה' (שבע"פ בהתחלתה) שייך ג"כ לידיעת הוי' כלומר שידיעת הוי' תוכנה הוא אהבת ה' וכו' (וראה בזה בלקו"ש יתרו תשמ"ה ובהערה 50) א"כ יתכן ביותר להשתמש בלשון ידיעה וכלשוננו: ואם יעלה על ה"דעת" וצ"ע.

מנחם ירקוני

- ברוקלין נ.י. -

ד. בהקדמת הרמב"ם לספר היד בתחילתו "תורה זו תורה שבכתב ותמצוה זו פירושה וצונו לעשות התורה עפ"י המצוה" וצוין בספר מ"מ: "כך הוא במדרש הגדול על הפסוק [וראה תורה שלמה שם]" ואין זה מקור לדברי הרמב"ם ואדרבה הרמב"ם הוא המקור למדרש הגדול.

בהקדמת הרמב"ם שם "וליהושע... מסר תורה שבע"פ" והמקור היא משנה מפורשת באבות פ"א משנה א' "משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע" (ובספר מ"מ ציינו את המשנה דאבות על "אלעזר ופנחס) ויהושע שלשתן קיבלו משה רבינו" ולכאורה אינו מדויק).

בהקדמה שם " ועלי קיבל מן הזקנים וכו' " (ובספר מראי מקומות צוין לאבות דר' נתן מהדורת שעכטער "נוסחא בתרא" צריך להיות "נוסחא ב'") ובפשטות מקורו מן המשנה באבות שם "וזקנים לנביאים" וחשיב הרמב"ם כאן כל הנביאים כסדר עלי שמואל דוד וכו', ועפ"ז מובן בפשטות הא דחשיב הרמב"ם לאחי' השילוני אחרי דוד והשיג ע"ז הראב"ד "א"א אי"ז נכון אלא שהי' אחי' השילוני מבית דינו של דוד" ועיין בכסף משנה נראה שטעמו (של הראב"ד) לומר שכיון שהי' זקן מופלג ביותר אין נכון לומר שקיבל מדוד שהי' צעיר לימים וכו' יעויין שם באריכות ועפ"י הנ"ל מובן דכיון דבקרא לא הוזכר אחי' השילוני כי אם אחרי דוד לכן מסתבר שהוא קיבל מדוד וטעמו של הראב"ד נראה משום דגם במקרא משמע שהי' לכל הפחות מבית דינו של דוד שהרי נחלק על שלמה ונתן לירבעם את המלכות אשר מזה נראה כי הי' גדול משלמה ועכ"פ הי' מבית דינו של דוד.

בהקדמה שם "ועזרא ובית דינו קיבלו מברוך בן נרי' ובית דינו" מקורו מהמשנה דאבות שם "ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה" כבר כתב לקמן שבית דינו של עזרא היו אנשי כנסת הגדולה וברוך בן נרי' הרי הי' אחרון הנביאים.

בהקדמה שם "בית דינו של עזרא הם הנקראים אנשי כנסת הגדולה והם חגי זכרי' ומלאכי דניאל וחננ'ל' ומישאל ועזרי' ונחמי' בן חכלי' ומרדכי בלשן וזרובבל" ומקורו הוא בפשטות מעזרה ב, ב. "אשר באו עם זרובבל... נחמי'... מרדכי בלשן...". ועפ"י פשטות הכתובים אשר חגי זכרי' ומלאכי ודניאל מישאל ועזרי' היו כולם באותה תקופה... (וכמובן מפשטות הכתובים שברוך בן נרי' הי' יותר זקן מדניאל מישאל ועזרי').

שם "ור' ישמעאל ור' מאיר... קיבלו מר' עקיבא" ולעה עתה לא מצאתי מקור לזה שר' ישמעאל הי' תלמידו של רבי עקיבא ולכא' משמע שהם היו חברים וצ"ע.

שם "וגם קיבל ר' מאיר וחביריו מר' ישמעאל חביריו של ר' מאיר הם ר' יהודה ר' יוסי ור' שמעון ור' נחמי' ור' אלעזר בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר ושמעון בן עזאי".

ובמ"מ צוין ע"ז שר' יוסי קיבל מר' ישמעאל "ראה בב"ק נ"ד ע"ב. תמורה כא, א. וע"ז שר' שמעון קיבל מר' ישמעאל" (תוספתא סוטה פ"ו, ג. אוצר מדרשים ע' 555) שבמקומות אלו מוזכר שר' יוסי ור' שמעון אמרו משום ר' ישמעאל אמנם כאמת אין מזה ראי' ואדרבה מזה שבכל הש"ס רק בשני מקומות אמרו ר' יוסי ור' שמעון משום ר' ישמעאל הי' משמע לכא' שהם לא קיבלו מר' ישמעאל ומקורו של הרמב"ם

שקיבלו מר' ישמעאל הוא בפשטות מגמ' יבמות סב, ב. "עד שבא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון ור' אלעזר בן שמוע" והרי ר' ישמעאל ה' בדרום ומסתבר שקיבלו שם מר' ישמעאל.

אגב צ"ע למה לא כתב הרמב"ם בפרוש שחביריו של ר' מאיר קיבלו מר' עקיבא כמו"כ צ"ע מהו המקור שגם ר' יוחנן הסנדלר ובן עזאי היו תלמידיו ר' ישמעאל.

שם "וכן קיבלו חביריו של ר' עקיבא מר' אליעזר הגדול וחביריו של ר' עקיבא הם ר' טרפון רבו של ר' יוסי הגליל ור' שמעון בן אלעזר ור' יוחנן בן בורי".

והנה כבר הקשו המפרשים עיין אבן האזל על אתר ועוד) איך כותב הרמב"ם שר' שמעון בן אלעזר ה' תלמידו של ר' אליעזר וחבירו של ר' עקיבא והרי מצינו בכמה מקומות "ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר' מאיר" בספר מ"מ הראו מקור - לכך שה' תלמיד דר' אליעזר ממה שמצינו בשבת צה, א. "ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר' אליעזר" ודוחק לומר שמשום כך כתב הרמב"ם שה' תלמיד ר' אליעזר נגד כל המקורות שמהם שמע ההיפך. ועיין באבן האזל שכתב שחתיבות "ור' שמעון בן אלעזר" נמשכים על דלעיל מיני' "ר' טרפון רבו של (ר') יוסי הגלילי (ו) ר' שמעון בן אלעזר" היינו שר' שמעון בן אלעזר ה' תלמידו של ר' טרפון ועדיין צ"ע מהו המקור לזה שר' טרפון ה' רבו של ר' שמעון בן אלעזר ועדיין צ"ע.

שם: "ור' יוחנן חיבר הגמ' הירושלמית אחר חורבן הבית בכמו שלש מאות שנה" כך כתב רבינו גם בהקדמתו לפירוש המשניות שר' יוחנן חיבר הירושלמי ומקורו מספר הקבלה להראב"ד הלוי (נכתב בשנת ד"א תתקכ"א - וכן) הגיע לחכמי מצרים באותה שנה, שכן בזמן מועט לאחר מכן חיבר ר' שמואל נגיד מצרים, ספר מבוא התלמוד ובו שני חלקים חלק א' שהוא קיצור ספר "מבוא התלמוד" לר' שמואל בן חפני וחלק ב' הוא קיצור ספר הקבלה להראב"ד - עי' על כך באריכות בספר "הלכות הנגיד" להרב מרדכי מרגליות).

ומ"ש "אחר חורבן הבית בכמו שלש מאות שנה" עיין באגרת רב שרירא גאון, שר' יוחנן נפטר בשנת ד' אלפים ל"ט, וחורבן הבית הרי ה' בשנת תתכ"ח או תתכ"ט או תת"ל (ואכמ"ל) וא"כ יש רק "בכמו מאתיים שנה" ולא "שלש מאות" וצ"ע.

[אמנם עכ"פ מסתבר שר' יוחנן חיבר את הירושלמי סמוך לפטירתו, ועפ"י יתורץ עכ"פ במקצת קושיית החוקרים שהרי ר' יוחנן ה' מדור הראשון של אמוראי א"י גמח כבר ה' יכול לאסוף להירושלמי והנה אי נימא שר' יוחנן חיבר את הירושלמי בסוף ימיו יש לתרץ את זה ובתקדימה לגופו של דבר כבר

הוכיח הרב י.א. הלוי בספרו דורות הראשונים שר' יוחנן לא היה בדור הראשון לאמוראי א"י כ"א בדור השני של אמוראי א"י ועוד הוכיח שם שדור אמוראי א"י הסתיימה בשנת ד' אלפים ק"ט וא"כ יוצא שכל זמן האמוראים בא"י הי' מאה ושישים שנה (משנת ג' אלפים תתקמ"ט (שאז נפטר רבינו הקדוש והתחילה זמן האמוראים) עד שנת ד' אלפים ק"ט (שאז הלכו לעולמם אחרוני האמוראים)) וא"כ בסוף ימי ר' יוחנן כבר עברו למעלה ממחצית הזמן וא"כ כמעט חצי הירושלמי כבר הי' מסודר בסוף ימי ר' יוחנן ודו"ק. וראיתי לאחרונים שכתבו שמ"ש הרמב"ם "אחר חורבן הבית בכמו שלש מאות שנה 'הכוונה לסיום כת' הירושלמי ומשמעות לשון הרמב"ם לא כן הוא, שכתב בהמשך אחד "ור' יוחנן חיבר הירושלמי אחר חורבן הבית בכמו שלש מאות שנה" היינו בפשטות שר' יוחנן חיברה בכמו ג' מאות שנה אחר חורבן הבית ועדיין צ"ע.

שם: "ומגדולי החכמים שקיבלו מר' יוחנן רבה בר בר חנה ור' אמי ור' אסי ור' דימי ור' אבין ומכלל החכמים שקיבלו

מרב הונא ומרב יהודא. רבה ור' יוסף" והשיג הראב"ד "רבה בר בר חנה וכו' א"א ור' חייא בר אבא" ועל מ"ש "ומכלל החכמים שקיבלו מרב הונא ורב יהודא וכו' השיג הראב"ד "א"א ורב חסדא ורבא בר הונא" וכתב הכ"מ: "כתב הראב"ד ור' חייא בר אבא עכ"ל ואני אומר שאין זו השגה שרבינו לא בא למנות כל הגדולים שקיבלו מר' יוחנן אלא קצתם וכדמוכח לשון ומגדולי החכמים... כתב הראב"ד רב חסדא ורבה בר הונא עכ"ל וגם זו אינה השגה מטעם שכתבתי בסמוך" עכ"ל הכ"מ.

והנה עם שהשגה השניה מתורצת מכל מקום לכאור' ההשגה הראשונה במקומה עומדת שהרי לשון הרמב"ם הוא "ומגדולי החכמים שקיבלו מר' יוחנן" והרי ר' חייא בר אבא הי' תלמיד מובהק לר' יוחנן ובכל זאת השמיטו הרמב"ם ואילו ר' דימי ור' אבין שלא היו תלמידים מובהקים כ"כ לר' יוחנן והיו מהנחות הזכירים הרמב"ם.

ועוד צ"ע שגם הרמב"ם וגם הראב"ד השמיטו את ר' אלעזר (בר פדת) שהי' תלמיד מובהק לר' יוחנן ואולי י"ל משום שהי' כעין תלמיד חבר.

שם: "וכלל החכמים שקיבלו מרבא רב אשי ורבינא" ויש לומר שמקורו ממאמר חז"ל סוף קידושין "משמת ר' יהודה נולד רבא ומשמת רבא נולד רב אשי" ומפרש הרמב"ם דהכוונה עד שלא מת רב יהודא נולד רבא ועד שלא מת רבא נולד רב אשי. אמנם מ"מ יש לתמוה שהשמיט כאן הרמב"ם דור שלם של אמוראים רב פפא ורב נחמן בר יצחק ורב הונא בר יהושע ורב כהנא

רבו של רב אשי. וצ"ע.

יוסף יצחק קעלער
- תלמיד בישיבה -

ה. בפ"א מהל' תלמוד תורה ה"ט כתב הרמב"ם: "גדולי חכמי ישראל היו מהן חוטבי עצים כו"ו ובכסף משנה "חוטבי עצים - כגון הלל". ולהלן בפ"ג ה"י מאריך הכס"מ ומביא מפייהמ"ש פ"ד דאבות דשם הביא הרמב"ם (מיומא ל"ה ע"ב) דהלל ה"י חוטב עצים, ומק' ע"ז דא"א לומר שהלל ה"י חוטב עצים כשזכה לחכמה ולימד תורה את העם, וזה ה"י רק בתחילת לימודו עי"ש באורך. (ועד"ז הק' בהגהות יעב"ץ על פיה"מ).

וצ"ב: א) על הכס"מ בעצמו פלא, דאיך מפרש בפ"א שכוונת הרמב"ם באמרו "חוטבי עצים" הוא הלל, בזמן שהכס"מ סובר (כנ"ל) שא"א לומר שכשהלל זכה לחכמה ("גדולי חכמי ישראל") ה"י חוטב עצים?

ב) זה ברור שכוונת הרמב"ם ב"חוטבי עצים" הוא (גם) הלל, כמו שאומר בפירוש בפיה"מ. ובספר מראי מקומות להרמב"ם (- ש"ל ז"ע ע"י חברי הכולל) מצויין (בפ"א ה"ט) "עיין אדר"נ פ"ו, ב." ושם כתוב בנוגע לר' עקיבא שה"י חוטב עצים. אמנם מלשון הרמב"ם "חוטבי" ל' רבים משמע שכוונתו גם לר"ע, (ולמעלה מהגהות הגר"א לאדר"נ שגורס "תבן" במקום "עצים" ולפי"ז אין שום הוכחה מאדר"נ להרמב"ם) וצריך לחפש ציון גם בנוגע להלל.

ג) ונהנה בכמה מקומות (ראה בכס"מ פ"ג ה"י) צויין שהמקור לזה שהלל ה"י חוטב עצים הוא מיומא ל"ה ע"ב. וכבר הקשה ע"ז בעבודת המלך דביומא (שם) לא כתוב במה התעסק הלל - ורק מוזכר כמה השתכר הלל ביום - [דרך אגב: ברמב"ם הוצאת קאפח (ש"ל ז"ע) מביא בפ"א (הע' ל"ז) את קושיית העבה"מ, והוא עצמו בפ"ג (הע' ל"ט) כותב בפשטות שהלל ה"י חוטב עצים - מיומא ל"ה ע"ב] וצ"ב מהו מקור להרמב"ם שהלל ה"י חוטב עצים?

ואבקש מקוראי הגליון לעיין בזה (ואולי ה"י להרמב"ם איזה מקור שלא הגיע לידינו?)

הרב ב. אהרונסון
- ברוקלין נ.י. -

ד. בענין הנ"ל קושייתו הראשונה לא הבנתי. אמנם הכס"מ עצמו סובר שא"א לומר שכשהלל זכה לחכמה ה"י חוטב עצים אבל הרמב"ם בעצמו ודאי שסבר שכשהלל זכה לחכמה ה"י חוטב עצים ולכן בפ"א ה"ט הסביר הכס"מ שמי"ש הרמב"ם "היו מהן חוטבי עצים"

התכוון להלל שהרי לדעת הרמב"ם ה'י' הלל חוטב עצים בזמן שה'י' מגדולי חכמי ישראל וזה פשוט ודו"ק.

הרב שלמה יוסף ארמון

ז. כמה הערות - תיקונים במשנה תורה רמב"ם ספר מדע מהדורת קאפח.

בהקדמה (ע' מ"ד) אות כ"א: "כל אלו החכמים הם גדולי הדורות ... ועימם בכל דור ודור אלפים ורבבות ששמעו מהם, ועמם רבינא ורב אשי הם סוף חכמי התלמוד", והנה מה שכתב הרמב"ם "ועמם רבינא ורב אשי..." אין לו ביאור ופירושו ונראה ברור שדברים אלו שייכים בתחילת אות כ"ב, וצריך לתקן, אלפים ורבבות ששמעו מהם ועמם, (כ"ב) רבינא ורב אשי הם סוף חכמי התלמוד, ורב אשי הוא שחיבר התלמוד... ומזה ראי' לכאור' שלא הרמב"ם חיבר את ההקדמה לפיסקאות (דוגמת מה שעשה בתוך ספרו - אף שלא צין אותיות בכל הלכה - ראה משיחות אחרון של פסח וכו' תשד"מ כדבר לימוד ספר הרמב"ם בשו"ג להערה 26).

שם בהקדמה (ע' מ"ה) אות כח: "ואחר בית דינו של רב אשי שחיבר התלמוד בימי בנו וגמרו, נתפזרו ישראל..." ואינו מוכן. ונראה הגירסא הנכונה כגירסא הנפוצה "וגמרו בימי בנו" היינו שבימי בנו של רב אשי נגמר חיבור התלמוד (וצ"ע אם מבואר כן), אמנם הלשון דחוק קצת.

שם מבין המצות (ע' ס"א) ל"ח כ: "שלא ילמד המוסת זכות על המסית שנאמר לא אתמול (דברים י"ג, ט)" ואין זה לישנא דקרא וגירסא הנכונה גירסא הנפוצה: לא תחמול.

שם (ע' ס"ד) ל"ח ק"צ: "שלא יתן שמן במשחת שוטה" ולכאור' צ"ל: מנחת שוטה, וכגירסא הנפוצה.

שם הלכות דעות פרק ה' [הלכה ד'] (הלכה ב'): "כשהחכם אומר מעט זה הראוי לו לא יאכלנו אלא בביתו" וצ"ל: כשהחכם אוכל מעט, וכגירסא הנפוצה.

ואם כל הנ"ל ה'י' גם גירסת הכתבי - יד שלו זה מגרסה קצת על אי דיוקם.

א.ב.ה.

נגלה

ח. בשו"ע אדה"ז הל' שבת ס'י רפ"ח סעי' ג' בענין המתענה תענית חלום בשבת: "מ"מ... יתענה עוד תענית בחול שיתכפר לו, ולכתחילה צריך להיתענות מיד למחר יום ראשון... אלא אי"כ שתש כח... וכ"ש אם ה'י' ביום ראשון חנוכה או פורים או עריו"כ או ר"ח... אבל אם למחר הוא יום שאיסור התענית בו

אינו אלא מנהג כגון חודש ניסן אפ"ל בע"פ או א"ח... ואפ"ל בר"ח ניסן ור"ח אב יכול להתענות הואיל ויש מתענים בהם בכל שנה תענית צדיקים".

והנה מקור דינים אלו הוא בדברי המג"א כאן סק"ד. ולכאורה צריך ביאור: הפמ"ג והת"ש כבר הקשו על דברי המג"א, איך אומר הדין אם יחול יום א' בע"פ או בר"ח מנ"א, הרי א"א שיום ראשון בשבוע יחול בימים אלו? והמשנה ברורה השמיט ימים אלו, ובשער הציון הסביר הטעם מחמת קושית הפמ"ג וכו'; והמחצית השקל על המג"א שם מלישב, דכוונת המג"א היא, כי אף מי שאינו מתענה ביום א' מחמת שקשה עליו התענית, מ"מ מכיון שלכתחילה צריך לסמוך התענית להשבת כמה שאפשר, הנה מעיקר הדין צריך להתענות מיום ב', ובזה קאי המג"א, שאם חל יום ב' בע"פ או בר"ח אב יכול להתענות, אבל לכאורה בדברי אדה"ז אי אפשר לפרש כן, שהרי הדגיש "אבל אם למחר הוא יום שאיסור התענית בו אינו אלא מנהג כו'", היינו דקאי על יום ה'מחר" שהוא יום ראשון בשבוע.

[ואגב יש להעיר על נקודה אחרת שבה מפרש אדה"ז את דברי המג"א באופן שונה מהמחצית השקל: לדעת המחצית השקל היתר התענית בע"פ הוא כמו בר"ח ניסן ור"ח אב, כי הוא יום תענית בלאו הכי, שהרי בע"פ הוא יום תענית בכורים, וכן משמע לכאורה מדברי המג"א, שכלל ע"פ עם ר"ח מנ"א ור"ח ניסן. אבל שפתי אדה"ז ברור-מללו שטעם היתר התענית בע"פ הוא משום שלכתחילה כל איסור התענית בו אינו אלא מנהג כמו כל חודש ניסן. ויש לעיין איך יפרש לשון המג"א. ואיכ"מ].

והנה כשמעיינים בהמשך הסימן, רואים עוד דבר פלא: בסעי' הבא כותב אדה"ז: "התענה ת"ח בשבת ולמחר תענית חובה כגון י"ז בתמוז ת"ב או עשרה בטבת או תענית אסתר שנהגו בו חובה.. אינו עולה לו כו'".

וגם כאן התמיהה חוזרת: תענית אסתר לעולם לא יחול ביום ראשון, כ"א חל פורים ביום שני יחול פסח ביום ד' ולא בד' פסח (כמפורש בלוחות שבטור סתכ"ח).. וא"כ למה נקט אדה"ז דבר שאינו יכול להיות במציאות? והשאלה גדולה יותר, כי בט"ז (מקורו של אדה"ז) לא הוזכר אלא י"ז בתמוז, ואדה"ז הוסיפו מדילי'.

ואפשר שהפתרון לשאלות הללו טמון במה שפוסק אדה"ז לקמן סעי' ז' שיש אומרים שבזמן הזה אין צריך להתענות תענית חלום בשום ענין, ומסיים "ולפיכך יש להורות כן הלכה למעשה שלא יתענה בשבת על שום חלום אלא א"כ אינו מבטל מעונג שבת וכו'".

ומכאן אנו רואים לכאורה, שכל הדינים שלפני זה אינם הלכות למעשה, ורק הקדמה להלכה, עפ"י שיטת אדה"צ לבאר טעמי ההלכות וכו'. וא"כ אולי לכן נקט לפני"צ דבר שלא יתכן במציאות בזמן הזה, לרמז שקאי כאן רק בגוף ההלכה ולא בהפסק למעשה.

אמנם עדיין צריך לחבין, דא"כ למה לא נקט בסעי' ד' גם אפשרות שחל צום גדלי' או יו"כ ביום א' ובפרט שבט"ז ובמג"א הובא ההוכחה לזה מצום גדלי'. ובפשטות ח'י אפשר לומר, כי יום ב' דר"ה לעולם לא יחול בשבת, ואילו כשחל יום א' דר"ה בשבת אז אולי הוה גדר אחר (ויש לעיין בזה), ועד"י עיו"כ לעולם אינו חל בשבת (ואדרבה זהו מהטעמים דלא אד"ו ראש). אבל לפי מה שכתבנו לעיל עדיין צריך ביאור בזה.

ואולי אפ"ל, דאפילו בזמן שהיו מקדשים עפ"י הראי' יש חילוק בין לא אד"ו ראש לשאר הכללים, דגם כשלא מדייקים שלא יחול פסח ביום ב' וכיו"ב מ"מ בנוגע ללא אד"ו ראש מדייקים. ואולי זה קשור עם טעמו של הרמב"ם בזה ויש לעיין עוד ובאתי להעיר.

אחד מאנ"ש
- ברוקלין נ.י. -

ש י ח ו ת

ח. בשיחת אחש"פ ש.ז. נתבאר דמ"ש הרמב"ם יסוד היסודות... שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא (לשון הוה) כל נמצא וכל הנמצאים בשמים ובארץ ומה שביניהם (גם הפרטים) לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו - כולל שני ענינים: א) מ"ש הבעש"ט לעולם הו"י דברך נמצא בשמים, וזה נכלל במש"כ הרמב"ם "ממציא" - לשון הוה. ב) מש"כ הבעש"ט ענין השגח"פ גם בדצ"ח, שזה נכלל במש"כ הרמב"ם "בשמים וארץ ומה שביניהם", גם הפרטים, ושנמצאים באופן דהוה כנ"ל, שזה כולל ענין השגח"פ גם בדצ"ח. ונתבאר בארוכה איך שאינו סותר להמורה נבוכים עיי"ש.

ולכא' יל"ע ממש"כ הרמב"ם בהלכות תשובה פ"ה ה"ד (בהשיעור יומי דיום הש"ק להלומדים ג' פרקים ליום), "שהכל בחפצו יעשה ואע"פ שמעשינו מסורים לנו, כיצד כשם שהיוצר חפץ להיות האש ותרוע עולים למעלה... ככה חפץ להיות האדם רשותו בידו וכל מעשיו מסורין לו", הרי שאין סתירה (לדעת הרמב"ם) מענין "הבחירה" להתהוות כל הפרטים בכל רגע מטעם הנ"ל - ומאי שנא "מקרא"?

וראה לקו"ש ח"ח ע' 279 דמה שכתב השומר אמונים -

ששיתו הוא שדצ"ח ישנו רק השגחה כללית (כפשוטו דברי המורה נבוכים), דענין אישי הבע"ח הוא במקרה גמור - שכתב: "שאפילו מדריגת המקרה מייחסה לו יתברך, כי הכל מאיתו בהשגח"פ" ומבואר בלקו"ש שם, שדברי השומר אמונים הם ע"ד דברי הרמב"ם שבהלכות תשובה שהועתק לעיל.

ש.ב.ש.ה.

ש ו ב ו ת

בספר המפתחות לספרי כ"ק אדמו"ר מהר"ש (הה"ת תשמ"א).

(1) במפתח ענינים ערך אותיות (התורה) ג-ד נסמן תרכ"ז תעג. ויש להוסיף: מצה זו תר"מ פח.

(2) במפתח ענינים ערך אמן ישראל נסמן ע"ע שמי' רבא מברך. ויש להוסיף: תרכ"ו קס (כל העונה א. בכל כחו ב' פירושנים).

(3) במפתח ענינים ערך טל ומטר נסמן תרכ"ז תכט (אתעדל"ע ואתעדל"ת). ויש להוסיף: תלא (טל תחי' דלע"ל).

(4) במפתח ענינים ערך מילה נסמן תרכ"ו ל (ע"י כחודו של מחט). לא (ר"ת מי יעלה לנו השמימה). לב (ע"י נמשך יגמח"ר). רמ (ערלת הלב).

ולכאורה אינו בדיוק, וצ"ל: תרכ"ו כז (מל י-ה. ר"ת מי יעלה לנו השמימה). ל (ע"י כחודו של מחט). לא (ע"י נמשך יגמח"ר). לב (ג' בחי' במ.). רמ (ערלת הלב).

(5) במפתח ענינים ערך תורה ותפלה נסמן תרכ"ז רסז. עדר. תכב. תס. ויש להוסיף: תלא (מלמעלמ"ט ומלמטלמ"ע. אד' שפתי תפתח).

(6) במפתח מחז"ל ברכות סד, א נסמן תרל"ח מד. ויש להוסיף תרכ"ז רסד.

(7) במפתח מחז"ל שבת קד, א נסמן מצה זו תר"מ פח. ויש להוסיף תרכ"ז תעג.

(8) במפתח מחז"ל מגילה טז, ב. שמחה זה יו"ט. ולכאור צ"ל: אורה זו תורה כו'.

(9) במפתח מחז"ל חגיגה יב, ב. נסמן שברקיע השני וכו', כל העוסק בתורה וכו'. ויש להוסיף: טל שעתיד תקב"ה להחיות בו מתים: תרכ"ז תלא.

(10) במפתח מחז"ל בבא בתרא קכט, ב. נסמן תר"ל רפח. ויש להוסיף: תרכ"ז קנה.

(11) במפתח מחז"ל סנהדרין לח, ב. נסמן תרכ"ט קמט.
תרל"ו מא. ויש להוסיף: תרכ"ו כט.

(12) במפתח מחז"ל סנהדרין צ, א. נסמן תרכ"ז שלה. ויש
להוסיף: תרכ"ו קצב.

(13) במפתח מחז"ל עבודה זרה ג, ב. נסמן תרכ"ז תפט.
והוא טעות וצ"ל: תכט.

(14) במפתח מחז"ל עבודה זרה ה, ב. נסמן תר"ל קצג. ויש
להוסיף: תרכ"ו קעז.

(15) במפתח מחז"ל צ"ל: בראשית רבה לה, ד - כתוב אחד
אומר וכל חפצים לא ישוו בה: תרכ"ו שלב.

(16) במפתח מחז"ל ויקרא רבה כא, ו נסמן תרכ"ט ט
ויש להוסיף: תרכ"ו ל.

(17) במפתח מחז"ל תנחומא בחוקותי ה. והוא טעות וצ"ל:
בחקותי ג. (ויש להוסיף בהשורה שלאח"ז: נשא טז.)

(18) במפתח מחז"ל ילקוט שמעוני חקת תשטג נסמן תר"ל קצ.
ויש להוסיף: תרכ"ו קעג.

הרב שלום דובער חנזין
- ברוקלין נ.י. -

**לזכותו ולזכות
בני משפחתו שיחיו**

נרפס ע"י

א' מאנ"ש שיחי'